

Σημείωμα για την εκδοχή

Η ορθογραφία (της ελληνικής γλώσσας) κρυβεί τη φωνητική πραγματικότητα.

André MIRAMBEL

Στο πεδίο της γλώσσας η ορθογραφία είναι το προπύργιο του κοινωνικού συντηρητισμού.

Marcel COHEN

Όσο επιμένει κανείς, σε πείσμα των φυσικών και ιστορικών νομών, να φανταζεται πως η γραφή, σανάταν αγνή και άμεση έκφραση του πνεύματος, πρέπει να κυβερνά τη λαλία, άλλο τόσο κυβερνά ο θάνατος τη ζωή... Το στόμα πρέπει να διεκδικεί σ' όλες τις γλώσσες το δικαίω- του ως ο μοναδικός ζωντανός και θεοσταλτός διερμηνέας του πνεύματος υπό τον ήλιο.

Nicolai F.S. GRUNDTVIG

Θα έπρεπε να προχωρήσουμε ακόμα πιο πέρα, απλουστεύοντας στα εσχάτα δυνατά όρια.

Κώστας ΒΑΡΝΑΛΗΣ

1. Το φυσικό και το ομαλό είναι η γραφή να παρασταίνει οπτικά με τρόπο απλό και ασφαλή την ομιλία. Η γραφή αναπαράσταση των *ορισμένων* φθόγγων μιας γλώσσας με πολλά σύμβολα που έχουν την ίδια φωνητική σημασία, ή με ένα σύμβολο που έχει διπλή είτε τριπλή σημασία, απομακρύνει τη γραφή από την γλώσσα-λαλία. Η λεγόμενη «ιστορική γραφή» είναι επίβρωση μιας μορφής που — κάποτε — βρισκόταν σε αρμονία κι εξυπηρετούσε με πληρότητα το — διαφορετικό άλλωστε — περιεχόμενο-της, δηλ. την προφορά των αρχαίων Ελλήνων. Η νέα ελληνική γλώσσα με το καινούργιο φωνητικό περιεχόμενο, με την διαφορετική δομή της ομιλίας, με τον πρωτότυπο κατά πολυ χαρακτηρισ-της, δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί από την αρχαία γραφή (του 403 π.Χ.) παρά μόνο με αβάρεις και σοβαρές ζημιές. Π.χ. η αρχαία γραφή δεν έχει κανένα σύμβολο για τρεις φθόγγους που υπάρχουν σήμερα στη γλώσσα-μας, τα σύμφωνα β, δ, γ, (που δεν είναι, βέβαια, τα ίδια με τα μπ, ντ, γκ ή γγ). Όμως μας «επιβάλλει» έξι διαφορετικά σύμβολα και συμπλεγμάτα για να γράψουμε έναν και τον ίδιο φθόγγο, το φωνήεν ι (ι, η, υ, ει, οι, υι). Η μεγάλη συχνότητα με την οποία εμφανίζονται στη γραφή τέτοια και παρομοία φαινόμενα δίνει την άλλη διάσταση της ανωμαλίας.

2. Η δυσανάλογη επιβάρυνση της μνήμης με πολλούς και χωρίς φωνητικό αντίκρουσμα γραφικούς χαρακτήρες, η προσπάθεια για την αναπλάση της οπτικής εικόνας μιας λέξης με μερική μόνο αφετηρία την ακουστική-της παρουσίαση και η αναγκαστική καταφυγή σε εμμέσους τρόπους διανοητικής προσπάθειας — όλα αυτά είναι επιζήμια για το μυαλό. Ουσιαστικός λόγος, που να στηρίζεται στη λογική ή, έστω, να επικαλείται και να πειθεί για την ύπαρξη ενός γενικού πραγματι συμφεροντος, δεν υπάρχει. Το μέτρο του παραλογισμού το δίνουν τόσο η γνώση και αγρία τάλαιπωρήση του φρεσκού μυαλού και της ψυχής του παιδιού στο σχολείο για να εσωτερικεύσει τη «λογική» του «άλλο ακουω

και άλλο γραφω», όσο και η διαρκής ενταση της προσοχής καθενος που γραφει, κατ' ανάγκη εχοντας το λεξικο παραμασχαλα, αφου η μεγιστη πλειοψηφια των λεξεων δεν γραφονται όπως προφερονται.

3. Η εμμονη στη χρησιμοποηση ενος ακαταλληλου οργανου για τη γραφτη επικοινωνια και οι οδυνηρες συνεπειες του γεγονοτος αυτου, κυριως πανω στους πολλους και αθωους, ειναι οργανικα συμπτωματα του τροπου σχηματισμου και του ειδους οργανωσης της κοινωνικης-μας ζωης. Η κοινωνια που γεννηθηκε υπο ιδιομορφες ιστορικες συγκυριες και στηριζει τη λειτουργικοτητα της στη διακριση, την εξαιρεση, την επιβολη, την υποκρισια και την εκμεταλλευση δεν μπορει να εχει ουσιαστικη «παιδεια». Καλλιεργει και τρεφεται απο την τυπολατρεια, το λεγομενο γλωσσικο φορμαλισμο. Η «ιστορικη» ορθογραφια εγινε και παραμενει ουσιαστικος παραγοντας για την αναπαραγωγη και τη διαιωσιμη της κοινωνικης και πολιτιστικης διακρισης μεσα στη νεοτερη και τη συγχρονη ελληνικη συλλογικη ζωη. Η «μαθηση» και η κοινωνικα παραδεκτη επιδοση στην «ορθογραφια» απαιτει κοπο, χρονο, εισοδημα και αλλα κοινωνικα (οχι πνευματικα) εφοδια που δεν τα διαθετουν οι «απο-κατω». Ετσι χανουν, βεβαια, μια ευκαιρια κοινωνικης διαφοροποησης, αλλα το σπουδαιοτερο ειναι οτι επιδιωκεται να διαμορφωσουν ενα αισθημα πνευματικης αναξιοτητας. Τα θεσμοποημενα πολιτιστικα κεντρα της κυριαρχης ιδεολογιας μετατρεψαν τον φορμαλισμο της γραφης σε κριτηριο και τεκμηριο για τη μορφωση, την καλλιεργεια, την εξυπναδα και αλλες ουσιαστικες αξιες του ατομου και του πολιτη. Ενω προκειται για κοινωνικο προκρουστη και για παραμορφωτικη πρεσσα που στρεβλωνει τα πνευματα στα απανθρωπα μετρα της «χρησιμοθηριας» και των σκοπιμοτητων του μηχανισμου. Τα χειρογραφα του Ι. Μακρυγιαννη και του Δ. Σολωμου θανατι η αποδειξη της διαμαρτυριας και της αντιστασης στην καταπιεση που ασκησε η «ορθογραφια» πανω στη γλωσσα, στην ευαισθησια και στον στοχασμο του νεοτερου Ελληνα.

4. Το καθεστως της ιστορικης «ορθογραφιας» δεν καταστρεφει μονο μυαλα, αλλα δημιουργει και *συμπεροντα*. Περιττο να μιλησουμε για τη βιομηχανια του τυπωμενου «λογου», και δεν χρειαζεται να υπομνησουμε τις εκδοτικες επιχειρησεις. Ας αναλογιστει κανεις μοναχα τον αριθμο και τον «τζιρο» των ορθογραφικων

λεξικων, και φτανει. Φτανει για να καταλαβει οτι και πισω απο τα στοκ των παραγωγων και των εμπορων του «ορθογραφημενου» λογου караδοκει η εθνικη συνειδηση και ο πατριωτισμος καθε γλωσσαμυντορα. Το κυκλωμα αυτο ειναι αναισθητο ή και μαχεται ενεργητικα καθε απλοποηση της γραφης, επειδη τα επενδυμενα συμφεροντα-του ειναι η μονη-του «αληθεια». Απο την αλλη, ο «καρεκλοκενταυρος» των δημοσιων υπηρεσιων (και οχι μονο αυτος) που χαρη και στην «ορθογραφια» σκαρφαλωσε σε καποιο ποσοτο, αυτοπαρηγορειται και ανακουφιζεται διοχετευοντας την επιθετικοτητα-του προς τα εξω, «διορθωνοντας» και επιτιμωντας τον ανορθογραφο «λαουτζικο» που ερχεται σε υποχρεωτικη σχεση μαζι-του. Και ειναι γνωστο πως καθε τετοια σχεση αρχιζει και τελειωνει με τα χαρτια. Στην ιδια παρεα ανηκει και ο «διανοουμενος», δηλ. ο διανοητικα εργαζομενος στα εκπαιδευτικα και τα αλλα πολιτιστικα καθιδρυματα της κοινωνιας-μας. Τουτος ο μικροιδιοκτητης της γνωσης εχει «περι πολλου» τους γραμματικους και ορθογραφικους «κανονες». Εξοικειωνεται μαλιστα σε τετοιο βαθμο με την οπτικη εικονα των λεξεων, ωστε στιγμες-στιγμες φτανει να διακηρυσσει οτι η εικονα αυτη ειναι η μονη πραγματικη υπαρξη-τους!... Ειτε σαν «κληρονομος και διαχειριστης» των πνευματικων αξιων του παρελθοντος, ειτε ως νεοκοπος γραμματιζομενος, ασφαλεια αισθανεται μοναχα μεσα στα ζεστα νερα της «συνηθειας».

5. Η φυσικη απορριψη του παραλογου και του τυραννικου απο το ανθρωπινο — και μαλιστα το φρεσκο παιδικο — μυαλο, δηλ. η ενστικτωδης αποστροφη προς την ιστορικη «ορθογραφια», παρουσιαζεται απο το συστημα σαν αδυναμια και στιγματιζεται εκπαιδευτικα με τον ορο «αγραμματοσυνη». Ως συνεπεια του γεγονοτος αυτου ο «αγωνας» κατα της «αγραμματοσυνης» θα ειναι «εξ αι» αγονος, αφου εχει περιεχομενο *αφυσικο* και παντοτε συνεπικουρειται απο τον *καταναγκασμο* και την τιμωρια. Αυτο σημεινει οτι η καταπιεστικη φορμα της «ιστορικης γραφης» συναντα ακαμπτη αντισταση στο μυαλο και στην ψυχη του Ελληνα, που ειναι απροσφορος για μηχανοποηση και για στρεβλωσεις τετοιου μεγεθους. Βεβαια, ο καταναγκασμος αυτος εγινε, για σσους υπεστησαν τη μακροχρονη κατεργασια-του, «συνηθεια» και θεωρειται «τετελεσμενο» γεγονος, αλλα ο καθενας γνωριζει οτι καθε ωρα και στιγμη (στο σχολειο, στην αλληλογραφια, στην αγορα, στον τυπο, στα Πανεπιστημια, ακομα και στην ιδια την

Ακαδημία) ακατασχετα παραγει την αρνηση-του, αρνηση που για να την κουκουλώσουν και για να την καμψουν προσωρινα, τυραννουν και αρρωσταίνουν τον κοινωνικο οργανισμο.

6. Η λυτρωση απο τον κληρονομημενο παραλογισμο της «ιστορικης» ορθογραφιας, δηλ. η εξοδος απο τον φαυλο κυκλο της στραβογραφιας, εγινε — στο παρελθον — αντικειμενο σοβαρης μελετης απο εξαιρετα πνευματα του τοπου. Διανοουμενοι, καλλιτεχνες και παιδαγωγοι, με προφυλακη τον γλωσσολογο και δασκαλο του απλου λαου Μενο Φιληντα, βαλανε ανοιχτα το ζητημα για την καταργηση της «ιστορικης ορθογραφιας» και την υιοθετηση της φωνητικης γραφης, και μαλιστα με το λατινικο αλφαθητο καταλληλα συμπληρωμενο. Στο σημειο τουτο συνδεθηκαν και ανεπτυξαν τις ιδεες του πρωτοπορου της φωνητικης γραφης Γιαννη Βηλαρα (1771-1823). Στην προταση για τη φωνητικη γραφη και το λατινικο αλφαθητο καθε συγγραφεας φτανει απο διαφορετικο δρομο, αναλογα με την βιοτικη ή διανοητικη εμπειρια που κινησε τη σκεψη-του: εκπαιδευτικη πρακτικη, γλωσσολογικη ερευνη, καλλιτεχνικη αναζητηση, λογικη κατανοηση. Το αιτημα για τη φωνητικη γραφη υπηρξε απο την αρχη φυσικο και αναγκαιο συμπληρωμα του αγωνα για τη Δημοτικη γλωσσα, και σκοπευε στην γραφτη καλλιεργεια της λαϊκης λαλιας απο τον ιδιο το λαο, στον οποιο η καθαρευουσα και η ορθογραφια δεν αναγνωριζαν το δικαιομα της γλωσσικης υπαρξης και της αυτοδυναμης εκφρασης.

7. Τα κειμενα και οι ιδεες των συγγραφεων που δημοσια και σθεναρα διατυπωσαν την προταση για τη φωνητικη γραφη και το λατινικο αλφαθητο ειναι, οπως θα διαπιστωσει ο αναγνωστης, καθαρα και ξαστερα. Η λογικη ευσταθεια, η πρακτικη χρησιμοτητα, η επιστημονικη εγκυροτητα της προτασης δεν κλονιστηκαν καθολου απο τοτε που πρωτοδιατυπωθηκε. Αντιρρησης και διαφογιες υπηρξαν βεβαια. Μα στην ουσια επροκειτο για αφοριστικες αποστροφες που σκοπευαν στην ενεργητικοτητα πλατειων προκαταληψεων ή στην κινητοποιηση στενων συμφεροντων, στην καλλιεργεια ποικιλων φοβων απο φανταστικους κινδυνους και τα συναφη. Ωστοσο παραμεριστηκε η πρακτικη διεκδικηση της φωνητικης γραφης και προς χαρη της ενοτητας του κοινωνικα ετερογενους στρατοπεδου των δημοτικιστων, στην αρχη. Αργοτερα το αιτημα απωθηθηκε ακομα περισσοτερο εξαιτιας αλυσ-

σιδας περιπετειων του δημοσιου βιου με τη δικτατορια του Μεταξα, τη φασιστικη Κατοχη, τον Εμφυλιο Πολεμο και τα παρατεταμενα (και πολιτιστικα) επακολουθα-του.

8. Η πολυ καθυστερημενη «νομιμοποιηση» της δημοτικης απο το κρατος το 1976, δεν επανρθωνει ασφαλως το κακο που εκανε το ιδιο εις βαρος της παιδειας στη νεοτερη Ελλαδα. Και — οπως δηποτε — δε σημαινει αναγνωριση της συλλογιστικης των εμπνευσμενων απολογητων της Δημοτικης, ουτε αποδοχη της διανοητικης φρεσκαδας που αποτυπωνεται στη λαϊκη λαλια. Η διατακτικη αυτη «πρωτοβουλια», κατα βαση, αποτελει υποχωρηση στις καινουργιες εκπαιδευτικες αναγκες για την πλατεια μεταδοση συγχρονων τεχνικων γνωσεων στο ειδικευμενο εργατοτεχνικο προσωπικο των επιχειρησεων και των οργανισμων, η οποια δεν ειναι δυνατο να γινει πια με την καθαρευουσα. Αυτη η αθελγητη και κολοθη υποχωρηση - προσαρμογη μοιραια ανοιξε ηδη τους ασκους του Αιολου, και ετσι, αιτιοκρατικα, ερχονται στην επιφανεια ολες οι πλευρες της γλωσσικης καταπιεσης, που στηριχτηκε στο κατασκευασμα της καθαρευουσας.

9. Ο χρονιος, φανερος και κρυφος, γλωσσαμυντορισμος στηριχτηκε στον «ευσταθη» τριποδα: καθαρευουσα - ετυμολογισμος - ιστορικη γραφη (ή αρχη). Η εσωτερικη συνοχη της «μηχανης» βασιστηκε στην συμπληρωματικοτητα των τριων «διαφορετικων» αλλα ομοουσιων αυτων πλευρων. Η αδυναμια της καθαρευουσας να πεισει για την αναγκαιοτητα της υπαρξης-της παρεπιμπε στον ετυμολογισμο κι εκεινος στην μεταφυσικη ιστορικη αρχη (η οποια με πολιτικη δολιοτητα συνδεθηκε με την ιστορικη συνεχεια του ελληνικου λαου). Σε καθε βαθμιδα το προβλημα πολλαπλασιαζοτανε τοσο που ξεχνιοταν η αφετηρια, ετσι που μονο καποιο υπερειδικευμενο γλωσσικο ιερατειο ηταν δυνατο να επικοινωνησει ταχα με την βαθεια αληθεια. Η παραπλανηση ειχε γινει αξιοσεβαστο συστημα. Τωρα ο παραμερισμος της καθαρευουσας αφηνει το συστημα εκθετο. Και μενουν ξεκρεμαστες οι διαφορες αιτολογησεις και «ετυμολογησεις» απο τη στιγμή που θαβεται το πτωμα που σκοπευαν να συντηρησουν. Ειναι λογικα συνεπες και πρακτικα επικαιρο να βρουν την ιδια τυχη και ο ψευτοετυμολογισμος (που το μονο που δεν τον ενδιαφερει ειναι ο σχηματισμος της λαλιας στο στομα του λαου) και η ιστορικη γραφη. Αλλα η «συνθηθεια» και η αδρανεια απο το μακροχρονιο γλωσ-

σικο μουνδίασμα θα παρατείνουν για καμποσο καιρο ακομα την επιρροη-τους.

10. Ο γλωσσικός πραγματισμός του κρατους και ο εμπειρισμός των νεοδημοτικιστών του συρμου στην ουσια φρεναρουν την ολοσχερη λυτρωση απο τα γλωσσικα δεσμα. Οι ισορροπιες που επιδιωκουν και τα συμφεροντα που θεραπευουν ικανοποιουνται με τα ημιμετρα, τα ακαιρα και δειλα, τα μισοτελειωμενα, που οδηγουν σε νεα αδιεξοδα. Η λυτρωτικη διεξοδος, που ταυτιζεται με τις γενικότερες και ουσιαστικες παιδευτικες αναγκες, μπορει να προκυψει απο την τολμηρη αξιοποιηση των αντιφασσεων και των συγκυριων. Ετσι το καθυστερημενο και υποχρεωτικο βημα-τακι για την επισημη αναγνωριση της δημοτικης, *αυτοματα* κινησε τη διαδικασια για το βαθμιαιο περασμα στη φωνητικη γραφη. Και ηδη η γρηγορη και πλατεια υιοθετηση του *μονοτονικου* συστηματος γραφης, εβαλε σε λειτουργια τους μηχανισμους της μεταβασης στη φωνητικη γραφη. Οι ροπες αυτες και οι αντικειμενικες διαδικασίες είναι αναγκη να οδηγηθουν συνειδητα και με περισκεψη. (Εδω είναι ίσως ο καταλληλος τοπος να σημειωσουμε οτι το κρατος, προς χαρη της ασφαλειας των τιτλων *ιδιοκτησιας* στα ακινητα *πραγματα*, παραβιασε, απο καιρο τα ταμπου της ιδιας-του της ιδεολογιας και επεβαλε περιορισμενα τη φωνητικη γραφη! Με το Β. Δ. 533/1963, που δημοσιευτηκε στο Α' τευχος της «Εφημεριδος της Κυβερνησεως» με αριθμο 148/1963, υποχρεωνει τους υποθηκοφυλακες να γραφουν: «Κατα την ΗΧΗΤΙΚΗΝ ΜΕΘΟΔΟΝ, γραμμα προς γραμμα μεχρι και του τελευταίου γραμματος της λεξεως, ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ»!...)

11. Η βασικη κοινή θεση των συγγραφεων για τη φωνητικη γραφη με το λατινικο αλφαβητο είναι καθ' *εαυτη* και *αντικειμενικα* απελευθερωτικη και προσδευτικη. Τουτο εχει την εννοια οτι η εγκυροτητα και η ουσιαστικη αξια-της δεν οφειλονται στην εξαρτηση ή στην παρακολουθηματικη-της σχεση απο μειζονες προτασεις και συλλογισμους που είναι συναισθηματικα, ιδεολογικα και πολιτικα φορτισμενες. Οφειλεται στη λογικη-της βαση και στο λυτρωτικο αποτελεσμα που θαχει η εφαρμογη-της για τους πολλους. Η προταση για τη φωνητικη αποκατασταση της σημερινης γραφης, δηλ. και για τη γραφτη επικρατηση της συγχρονης ελληνικης λαλιας, αποτελεί εκφραση του πνευματος της απλοτητας και της σαφηνειας, πνευματος που κατεχοχην χαρακτηριζει τον

ελληνικο λαο απο τα παλια τα χρονια μεχρι και σημερα. Γιατι και τοτε οι Αρχαιοι — πολεμωντας αδιακοπα το παραλογο και το αντιδραστικο — με τολμη και εξυπναδα συμπληρωσαν το φοινικικο αλφαβητο που δανειστηκαν και «... *αμα τη φωνη μετεβαλον* και τον ρυθμον των γραμματων» (Ηροδοτος, V, 58). Και αργότερα οι Αθηναιοι (403: αρχοντας Ευκλειδης, προταση Αρχινου) εκαναν το ιδιο με το δικο-τους αλφαβητο.

12. Η κατασταση των πνευματων σημερα δεν είναι τετοια που να μην επιτρεπει την επαναφορα της προτασης για τη φωνητικη γραφη και το λατινικο αλφαβητο. Ασφαλως και αντιθετα συμφεροντα υπαρχουν και ελληνοκαπηλοι θα ξεφυτρωσουν παλι. Αλλα τα αδιεξοδα και οι ανοιχτες πληγες του γλωσσικου φορμαλισμου κανουν σημερα ακρως επισφαλη το ρολο του κατηγορου. Απο την αλλη η πυκνη κυκλοφορια συμβολων — ονοματων, *λεξεων*, σηματα — στην καθημερινη ζωη, που είναι γραμμενα με λατινικους χαρακτηρες, ειτε προκειται για ελληνικες ειτε προκειται για ξενες λεξεις (προϊοντα-τοπωνυμια-ονοματα προσωπων) εχει εξοικειωση τα παιδια και τον μη ξενογλωσσο πληθυσμο με τη μορφη και την προφορα των λατινικων γραμματων. Και, τελος, οι εξελιξεις στην τεχνολογια της τυπογραφιας, με σημερινο σταθμο τη φωτοσυνθεση και τη φωτομηχανικη αναπαραγωγη, διευκολυνουν τεχνικα κατα πολυ την απλοποιηση της γραφης με το λατινικο αλφαβητο.

13. Η μικρη τούτη εκδοση με τα *ιστορικα* αλλα και επικαιρα κειμενα του *Μενου Φιληντα*, του *Φωτου Γιοφυλλη*, του *Δημητρη Γληνου*, του *Γιαννη Σιδερη*, του *Νικου Χατζηδακη*, του *Κωστα Προυση*, του *Κωστα Καρθαιου* και του *Γιαννη Μπενεκου* αποβλεπει στην τονωση και την προαγωγη του διαχυτου προβληματισμου για τη φωνητικη γραφη. Θειει επίσης να δωσει ενα δειγμα φωνητικης γραφης με λατινικους χαρακτηρες, προκειμενου ο αναγνωστης να μπορεσει να εκτιμησει τα πλεονεκτηματα αυτου του τροπου γραφης, αλλα και να μετρησει την ψυχολογικη αντισταση που οφειλεται στην «συνηθεια». Για το σκοπο αυτο το πρωτο κειμενο του γλωσσολογου *Μενου Φιληντα* στοιχειοθετηθηκε και φωνητικα με λατινικα γραμματα με βαση τις υποδειξεις που περιεχονται στο κειμενο του *Νικου Χατζηδακη*. Η προταση και η πεποιθηση για τη φωνητικη γραφη με το λατινικο αλφαβητο καταλληλα τροποποιημενο δεν δικαιολογει την παραγνωριση

ορισμένων προβλημάτων που προκύπτουν από την παρατεταμένη χρησιμοποίηση της ιστορικής «ορθογραφίας» ούτε σημαίνει προκαταβολική άρνηση κάθε διαφορετικής ή και αντίθετης αντίληψης. Κατά συνέπεια, η έκδοση αυτή είναι και πρόταση διαλόγου και αμοιβαίου ελέγχου, με σκοπό την κατοχύρωση της αληθείας και την εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος.

Η Εκδοτική Ομάδα